TIHOMIL MAŠTROVIĆ

PRVA HRVATSKA KAZALIŠNA SEZONA U ZADRU — 1907. GODINE

(Prilog kazališnoj povijesti Zadra)

Hrvatski kazališni život Zadra posljednjih decenija XIX. stoljeća i prvog XX. stoljeća karakterizira nekoliko vrlo jasnih općih odrednica. To je vrijeme pojačanog iredentističko-imperijalističkog odnosa Italije prema Istri i Dalmaciji, a posebno prema Zadru, tadašnjem centru uprave i vlasti. S druge strane, narodna svijest sve više jača, autonomaštvo i »dalmatinstvo« među hrvatskim življem doživljavaju potpun poraz, a želja za sjedinjenjem Dalmacije s ostalom Hrvatskom sve je izraženija. Činjenicu da talijanska manjina i njihovi simpatizeri drže mnoge važne funkcije u gradu valja protumačiti zaštitom koju imaju od strane državnog i administrativnog aparata.[1] Tako je, između inih, zahvaljujući talijanaškoj upravi otuđena i kazališna zgrada.[2] Onemogućava se njeno iznajmljivanje hrvatskim kazališnim umjetnicima, bilo da je to gostovanje drame[3] i opere[4] Hrvatskog na-

[1] Julije Grabovac, Zadar za druge austrijske vlasti. Zbornik »Zadar«, MH, Zagreb, 1964, str. 237—245.

[2] Jerko Bezić, O hrvatskom kazalištu u Zadru. Zbornik »Zadar«, Zagreb, 1964, str. 610—611.

[3] Tako je 1875. drama HNK iz Zagreba, nakon gostovanja u Dubrovniku, kamo je bila pozvana za vrijeme kraljeve posjete, imala gostovati pri povratku u Zadru, no to joj je onemogućeno. Vidi: Slavko Batušić, Kazališne veze između hrvatskog sjevera i juga. Dubrovački festival, Dubrovnik 1950, str. 119; Rudi Belić, Zadar u narodnom preporodu, Narodni list, LI/1912, jub. br. str. 86, te Slobodan P. Novak, Nešto građe o putu »Hrvatskog dramatskog društva« u Dubrovnik 1875. godine. Anali Centra JAZU u Dubrovniku, 1976, str. 192—193 i 195.

[4] Slična stvar ponovila se 1910, kad talijanaška uprava kazališne zgrade nije dozvolila nastup u svojoj dvorani zagrebačkoj operi koja je u Zadru kanila dati 6 opernih predstava. Opera je produžila na gostovanje u Split i Dubrovnik. Pri povratku Zadrani su ih ipak uspjeli zadržati, tako da je u organi-

rodnog kazališta iz Zagreba, bilo da se radi o predstavama zadarskih kazališnih amatera, bilo da su to gostovanja putujućih kazališnih družina ili pojedinačni nastupi istaknutih hrvatskih umjetnika — glumaca i pjevača, najčešće iz Zagreba.[5] Jednostavno se nije htjelo dozvoliti da se sa pozornice, ove inače elitne kuće, čuje hrvatska riječ i na taj način još jednom afirmira slavenski karakter grada. Premda je grad Zadar imao čak dvije velike kazališne dvorane (»Teatro Nobile« i »Teatro Verdi«)[6] one su bile rezervirane samo za strane dramske ili operne družine, gotovo uvijek talijanske, i nastupale su, naravno, na talijanskom jeziku.[7]

U takvoj situaciji hrvatski kazališni interesenti iz Zadra pronalazili su razne načine za afirmaciju naše dramske umjetnosti. U zadarskim novinama i časopisima redovno se prati kazališne događaje u Zagrebu u čemu prednjači »*Narodni list*«. Izvještava se i o uspjesima hrvatskih dramskih predstava diljem Dalmacije. 1905. godine urednik Milutin Cihlar Nehajev traži od uprave zagrebačkog Hrvatskog zemaljskog kazališta stalno mjesto u gledalištu za kazališnog referenta zadarskog književnog lista »Lovor«, te godine jedinog književnog lista u Hrvatskoj. (Vidi prilog br. 1) Rodoljubi okupljeni oko »Hrvatskog sokola« u Zadru, te oko »Hrvatske čitaonice« u Arbanasima osnovali su svoje diletanske družine izvodeći dramska djela, uglavnom kraća (jer za veća nisu ni imali mogućnosti) na materin-

zaciji Hrvatskog pjevačkog i glazbenog društva »Zoranić«, u dvorani »Hrvatske čitaonice«, 31. svibnja održan koncert opernih arija. Sudjelovali su primadona Reiss, tenor Lubin i bariton Vučković. Na glasoviru ih je pratio dirigent Albini. Nastupio je i pjevački zbor »Zoranić« iz Zadra. Publika je umjetnike oduševljeno pozdravila a tim povodom prigodnu pjesmu spjevao je Ilija Despot (Pseudonim: *Viterski)* »Zadru gradu, kad je na njegovo tlo prvi put stupila hrvatska opera iz Zagreba.« *(Narodni list,* LI/1910, br. 45, str. 1 i br. 47, str. 1.)

[5] Istaknuli bi nastup zagrebačkih kazališnih umjetnika Adama Mandrovića i Andrije Fijana koji su 27. lipnja 1888, uz ogroman interes publike, održali u dvorani Narodne čitaonice »dramatično čitanje«. Prvo su zajedno čitali »Svadbu« iz »Kohana i Vlaste« od F. Markovića, zatim je Fijan čitao komediju »Između dvije stolice«, potom Mandrović treći čin Shakespeareovog »Kralja Leara«, i konačno Fijan »Strmogled« Augusta Šenoe. Publika je umjetnike nagradila lovorovim vijencima uz oduševljeno skandiranje, dok je Stjepan Buzolić izrekao prigodnu pjesmu. Nar. list, XXVII/1888, br. 51, str. 3; J. Bezić, n. dj., str. 611.

[6] Plemićko kazalište (Teatro Nobile) otvoreno je 1781. godine. Nalazilo se u središtu grada, blizu Dalmatinskog sabora. (To je današnje Narodno kazalište.) Izgradnja drugog kazališta (Tetro Verdi) započela je 25. travnja 1864. god., a završena je 7. listopada 1865. i bilo je smješteno na Poljani od kaštela (danas Trg tri bunara). Imalo je tri reda loža, te uz kazališnu dvoranu čitav niz drugih prostorija. Raskošno uređeno, moglo se mjeriti sa mnogim poznatim evropskim kazalištima. Nacrt ovog kazališta napravio je arhitekt Trevisanto. U posljednjem ratu, prilikom bombardiranja, oštećeno je (urušio se krov), a nosivni zidovi i fasada, solidno građeni, ostali su gotovo netaknuti. I premda oštećenja nisu bila takve vrste da bi kazalište trebalo posve porušiti, ono je 1947. uklonjeno.

[7] G. Sabalich, Cronistoria aneddotica del Nobile Teatro di Zara (1781—1881). Zadar, 1904—1922.

skom jeziku,[8] a slične akcije poduzimala je i srednjoškolska omladina.[9] Ipak, najvrijednija dramska ostvarenja mogli su Zadrani gledati prigodom gostovanja, manje ili više dobrih, putujućih glumačkih družina. U tom razdoblju, od preporoda do Rapalla, gostovalo je u Zadru Iličićevo »Hrvatsko dramsko putujuće društvo«,[10] Barbarićevo »Srpsko pozorišno društvo«,[11] »Hrvatsko dramsko društvo« na čelu s Dragutinovićem,[12] u dva navrata Stojkovićeve glumačke družine,[13] Markovićevo putujuće kazalište, te »Dalmatinsko pokrajinsko kazalište«.[14] Uz nastupe pojedinih glumaca, uglavnom iz Zagreba, ovo bi bilo sve, u tom za našu kazališnu umjetnost u Zadru, vrlo teškom i dugotrajnom razdoblju. Jedno se ipak ne smije zaboraviti; inicijative nije nedostajalo. Možda najzrelija je bila ona 1912. »Hrvatskog sokola«. Nakon što je po broju članova i obimnosti rada njegova diletantska sekcija prerasla u društvo predloženo je Namjesništvu da to i zakonski potvrdi. I doista, u studenom 1912, Namjesništvo je odobrilo pravila »Hrvatskog diletantskog pozorišnog društva« u Zadru. Na prvoj, osnivajućoj, skupštini izabrana je uprava koja odmah raz-

[8] »Hrvatski sokol« — Diletantska sekcija društva 1901. izvodi Zagorkinu jednočinku »Što žena umije«, 1906. izvedena je Girardinova jednočinka »Urarev šešir«, 1910, ponovo jedna komedija a uskoro ova sekcija prerasta u »Hrvatsko diletantsko pozorišno društvo u Zadru«. — »Hrvatska čitaonica« iz Arbanasa — 1910. godine izvodi dvije komedije »Tko je gluh?« i »Seljaci u gradu« od N. Kosa, 1905. sekcija za dramu ovog društva prikazuje komedije »Začarani ormar« od F. Ž. Millera, »Ludosti i ludorija« od Desagiera, te Bilibinijevu komediju »Ivan Ivanović je kriv«. Oba društva ističu se velikim zalaganjem, ali oba nailaze na veliki otpor kod organiziranja svojih priredbi od strane općinskih vlasti. Najveće priznanje predstavlja im uspjeh izvedbi i odobravanja zadarske publike, a ono gotovo nikad nije izostalo. O njihovom radu vidi Vjekoslav Maštrović, Prilog povijesti hrvatske kazališne umjetnosti u Zadru. Zadarska revija, II/1953, br. 4, str. 158—170.

[9] Još 1863. zadarski đaci izvode dječju dramu »Djevojka crnkinja«, a proslavom Jovana Sundečića, 1864. prikazuju komediju »Mladi lovci« i dramu »Hajduk«; 1899. učenice hrvatske ženske učionice izvode jednočinku »Čudotvorne gusle«, 1908. đaci Zmajevićevog sjemeništa izveli su dramu »Prokletnik«, 1910. dramsku predstavu daju pitomkinje liceja Sv. Dimitrija, itd.

[10] Iličićeva družina gostuje 1874. god.

[11] »Srpsko pozorišno društvo« pod vodstvom Milivoja Barbarića, dugogodišnjeg člana zagrebačke drame, u Zadru gostuje 1890. god. Nastupili su u dvorani hotela »Klinggendrat« i »Narodne čitaonice« s dramskim djelima J. Freudenreicha, M. Bana, Fr. Markovića i J. Subotića. Smotra Dalmatinska, III/1890, br. 101, str. 4; br. 104, str. 4.

[12] Dragutinovićeva družina dala je 1899. god. svega dvije predstave. Njeno gostovanje organizirala je »Hrvatska čitaonica« iz Arbanasa. Nar. list, XXXVIII/1899, br. 65, str. 3.

[13] Stojkovićeva glumačka družina tri puta je navraćala u Zadar: 1899, 1906. (Pod nazivom »Dramska družina«) i 1911. (kao »Sarajevsko pozorište«). Izvodili su uglavnom popularne komade, izazivajući tako brojnu posjetu općinstva.

[14] »Dalmatinsko pokrajinsko kazalište« koje su vodili Postirac i Rakić, dolazi 1913, sa svojom brojnom družinom, u Zadar i u dvorani hotela »Slavija« pola mjeseca izvode djela Nušića, Čehova, Molièra, Przibszewskog, Tucića, Ogrizovića, itd. Nar. list, LII/1913, br. 21, str. 3; br. 23, str. 3; br. 24, str. 3.

vija vrlo dinamičan rad društva i predlaže ambiciozne planove.[15] Redovno se održavaju društvene zabave od kojih svaka sadrži i dramsku predstavu. 1914. god. društvo je težeći što većoj kvaliteti budućih dramskih izvedbi svog ansambla, misleći dalekosežno, osnovalo glumačku školu na kojoj bi se imalo kroz tečaje izobraziti diletantski podmladak.[16] Iste godine, početkom proljeća, ovo je društvo dalo nekoliko vrlo uspjelih predstava. Te godine najambicioznji projekt trebala je biti izvedba Kumičićeve drame »Petar Zrinski«. Zadrani su se za pomoć obratili HNK u Zagreb. (Vidi prilog br. 2) Nažalost, početak Prvog svjetskog rata spriječio je provođenje mnogih, pa i ove zamisli zadarskih kazališnih entuzijasta.

Među naše najbolje putujuće kazališne družine početka ovog stoljeća spadale su svakako i one *Mihajla Markovića,*[17] glumca i redatelja; pionira promicanja narodne riječi sa glumačkih pozornica kroz sve hrvatske krajeve austrijske monarhije. Premda mlad, istakao se kao jedan od ponajboljih naših kazališnih vođa i organizatora pa su mu zato povjeravane vrlo delikatne kulturno-propagandne misije u našem narodu. 1897, uz Miletićevo odobrenje, Marković vodi putujuću družinu »Pokrajinsko kazalište«. Za uprave Andrije Fijana u HNK, povjereno mu je 1907/08. vođenje družine koja nastupa pod nazivom »Hrvatsko primorsko kazalište«, a u sezoni 1911/12. intendant Trešćec, želeći da kazalištem intenzivno provodi kulturnu i prosvjetnu djelatnost u svim našim krajevima, osniva »Hrvatsko pokrajinsko kazalište« koje je kao filijala zagrebačkog davalo predstave u Bosni i Hercegovini, Dalmaciji i Istri u kojoj je hrvatska riječ bila posebno ugrožena. Na čelu tog kazališta bio je Mihajlo Marković. Šteta je samo što je vrlo često bio usamljen u svojim pokušajima oko difuzije našeg teatra, naše narodne riječi u krajevima u kojima se dugo vremena bahato nametala tuđinska riječ i tuđinska kazališna umjetnost. Ipak je družine, koje je on sakupio, resila kvaliteta i velika ljubav prema poslu kojeg obavljaju; samo se tako i dalo nešto napraviti u kulturno opustošenim hrvatskim krajevima. Kako spomenusmo u kazališnoj sezoni 1907/08. Marković, formalno član zagrebačkog Hrvatskog zemaljskog kazališta, dozvolom tadašnjeg intendanta Andrije Fijana vodi putujuću glumačku družinu

[15] Predsjednik ovog društva bio je Miroslav Menac, potpredsjednik Hinko Šimurina, tajnik Ljubomir Gazzari, blagajnik Josip Quien i odbornik Mirko Lukić. Nar. list, LII/1913, br. 23, str. 3 i br. 24, str. 3.

[16] Nar. list, LIII/1914, br. 19.

[17] Marković, Mihajlo, glumac. Rođen je u Užicama 1869. god. Od svoje 16. godine nastupa u putujućim družinama Pešića, Protića, Lazića, Iličića i Ćirića, da bi 1889. postao glumac »Srpskog narodnog pozorišta« u Novom Sadu. Pet godina kasnije angažira ga intendant HNK u Zagrebu Stjepan Miletić. Marković, sa prekidima u kojima vodi putujuće glumačke družine, do kraja života ostaje vezan uz ovu kazališnu kuću i u njoj nastupa gotovo do svoje smrti. Umro u Zagrebu 1946. godine. (S. Batušić: Mihajlo Marković, u »Enciklopediji HNK u Zagrebu«, Zagreb, 1969, str. 484.)

»*Hrvatsko primorsko kazalište*«.[18] Sam naziv bio je posve komercijalan; pridjev primorsko postavljen je samo zbog kraja u koji je kazališna družina kanila otići. Nakon zapaženog gostovanja ovog ansambla u Mostaru, Dubrovniku, Splitu i Šibeniku[19] Marković dolazi u Zadar gdje se sa velikim zanimanjem očekuje nastup njegove družine. Kao i mnogo puta prije kazališna uprava odbija iznajmiti dvoranu. Markovića to, međutim, ne obeshrabruje; on iznajmljuje Battarinu dvoranu (»Sala di varietá«), iz Zagreba kao goste dovodi najbolje glumce, i uspjeva, usprkos svim brojnim nedaćama i u prkos Talijanima, održati u Zadru prvu hrvatsku kazališnu sezonu. U Kazališnom arhivu Zavoda za književnost i teatrologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu nalazi se njegov autobiografski zapis pod naslovom »Iz dana borbe za hrvatsku riječ u Zadru« s podnaslovom »Iz mojih starih kazališno-redateljskih uspomena«, koji najrječitije govori o tim događajima, možda najburnijim u kazališnoj povijesti Zadra. Zbog njegove izuzetne zanimljivosti donosimo ga u cjelosti:

»Jedne jeseni nalazio sam se u Splitu s podružnicom zagrebačkog kazališta koja je u to vrijeme putovala pod mojim vodstvom[20] i upravom po većim primorskim, dalmatinskim, istarskim i bosanskohercegovačkim krajevima.[21] Bio sam odlučio da sve pokušam, ne bi li uspio osigurati i ostvariti jednu jaču kazališnu sezonu u tada potpuno odnarođenom Zadru, u kojoj bi izmjenično gostovali prvaci zagrebačke pozornice, pojedinačno ili u skupinama, samo da ova prva naša kazališna sezona u Zadru što bolje uspije, do čega nam je onda vrlo mnogo stalo.

Čekao sam samo zgodan momenat, kada u Zadru ne bude ni jedne talijanske družine na gostovanju, te kazališna zgrada u Zadru, Teatro Verdi, bude potpuno slobodna, s pretpostavkom, da ćemo u

[18] Isto.

[19] Prigodom gostovanja u Šibeniku »... 15 dramskih djela solidno je krajem 1906. i početkom 1907. postavilo na šibensku scenu Dramatsko društvo Mihajla Markovića (po prvi put Nušić sa »Običnim čovjekom«, Gorki »Na dnu života«, Sudermannov »Zavičaj«, Dežmanova dramatizacija Šenoinog romana »Zlatarevo zlato« i dr.) U Sudermannovoj drami te u Dumasovoj »Gospođi sa kamelijama« i Matzenthalovoj igri »Debora« gostovala je naša velika tragetkinja Marija Ružička Strozzi...« Božo Dulibić: Šibensko kazalište, Zbornik narodnog kazališta Šibenik, Šibenik, 1955, str. 21.

[20] Mihajlo Marković je prestao biti član HNK u Zagrebu 31. VIII. 1903. Između 1903. i 1907. vodio je putujuću kazališnu družinu u kojoj je bio i organizator i glumac i redatelj. Članom HNK u Zagrebu postaje opet 1. IX. 1907. (Kazališni arhiv Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU; knjiga glumačkog osoblja HNK.)

[21] Marković je često sa raznim glumačkim družinama navraćao u Split. Kao »Hrvatsko kazalište za Istru i Dalmaciju« nastupali su u Splitu 1901, 1910, 1911. i 1913. godine. Slavko Batušić i Drago Rubin: »Gostovanja zagrebačkih kazališta u Splitu«, Spomenica HNK — Split, Split, 1948. Davor Šošić: »Kazališni život u Splitu«, Slobodna Dalmacija, Split, 6. svibnja 1953.

tom slučaju laglje dobiti mjesnu dozvolu, a uz to eventualno i kazališnu zgradu, makar za kraće gostovanje. Ja sam bio pripravan, dogovorno s tamošnjim našim viđenijim ljudima, plaćati najamninu, koju god grad bude odredio, jer je kazališna zgrada gradsko vlasništvo i grad s njom raspolaže, davajući čak i dosta visoke novčane potpore boljim talijanskim družinama, koje u Zadru gostuju, a na koje potpore mi dakako nismo mogli ni računati, jer je gradska općina bila u talijanskim rukama.

Zaputim se, dakle, jednog dana u Zadar, da pokušam sreću i to nekako urediti i moram odmah lojalno priznati, da sam kod državnih vlasti sve lako postigao na svoje najveće zadovoljstvo, jer su tada na svim višim i vodećim mjestima državne uprave bili većinom naši ljudi, počevši od samog c. k. namjesnika Nardellija,[22] podnamjesnika Tončića, itd., itd. I ako sam ja imao koncesiju, i sve potrebne papire za davanje kazališnih predstava po čitavoj Dalmaciji, a uz to i sva kazališna djela uredno cenzurirana po državnim vlastima, to sam ipak morao sve te dozvole ponovo ishoditi specijalno za grad Zadar od c. k. Namjesništva, pošto je Zadar bio glavni grad Dalmacije. Sve sam to bez velikih poteškoća ubrzo i postigao.

Ohrabren tim uspjesima već sam u svojoj glumačkoj mašti vidio sezonu posve osiguranu, te sam počeo naveliko praviti posjete našim viđenijim ljudima, s kojima sam već iz Splita stajao u dopisivanju. Samo se po sebi razumije, da su svi naši viđeniji ljudi u Zadru s najvećim zanosom i oduševljenjem prihvatili tu ideju prve naše kazališne sezone u Zadru, obećavajući sa svoje strane sve žrtve, da ta prva sezona što bolje uspije. Jedino su isticali svoju bojazan da mi neće uspjeti dobiti kazališnu zgradu, Teatro Verdi, za gostovanje na hrvatskom jeziku, jer su dobro poznavali svoje lokalne prilike.[23] Ja osobno nisam vjerovao, te čak nisam ni sumnjati mogao u to da nećemo zgrade dobiti, kad ja imam već sve dozvole od državnih vlasti i sva djela uredno cenzurirana, pa nema nikakova razloga, da mi se i kazališna zgrada ne ustupi, budući je ona sada posve slobodna, a ja sam pripravan na plaćanje najamnine, koja mi se god u tu svrhu bude odredila.

[22] Nikola Nardelli, namjesnik Dalmacije. 1906. se zalagao za priznanje hrvatskog jezika kao uredovnog i službenog u Dalmaciji, da bi mu to, nakon dvije godine i uz pomoć svih svjesnih narodnih snaga, i uspjelo. (Pokrajinski list zakona i naredaba za kraljevinu Dalmaciju, 1909, kom. VIII od 27. travnja 1909, 17—22.) Logično je, dakle, bilo od ovog čovjeka očekivati pomaganje i drugih akcija koje služe promicanju hrvatskih interesa u gradu.

[23] Uprava kazališta bila je potpuno u rukama autonomaša. 1899. sačinjavali su je Mihelangelo Luxardo, Božo Felicinović, i dr. Rube Giljanović. Njihovi zamjenici bili su: dr. Frano Danilo i Niko Katić. Nažalost, gotovo svi naši ljudi, ali talijanaških osjećaja i stavova. Oni su radije držali kazalište praznim no što bi ga dali kakvoj hrvatskoj družini da nastupi. Nije postojao ni stalni glumački ansambl, koristilo se tek povremeno, kod gostovanja talijanskih opernih i dramskih družina.

Sl. 1. Zgrada kazališta »Verdi« u Zadru

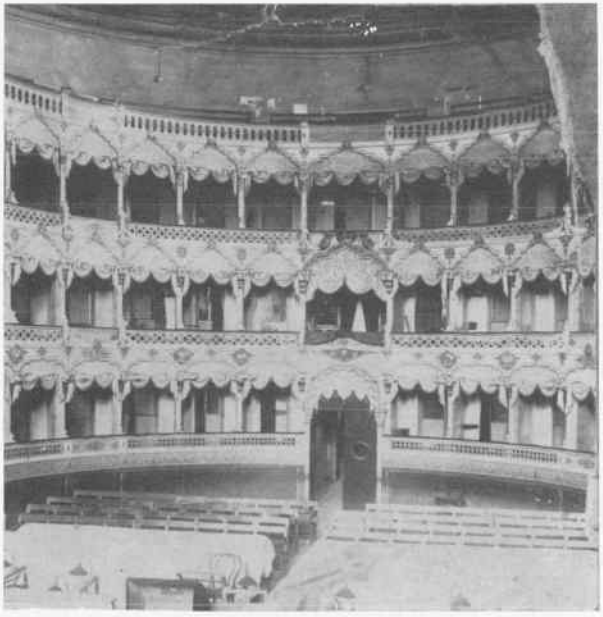

Sl. 2. Unutrašnjost kazališta »Verdi«

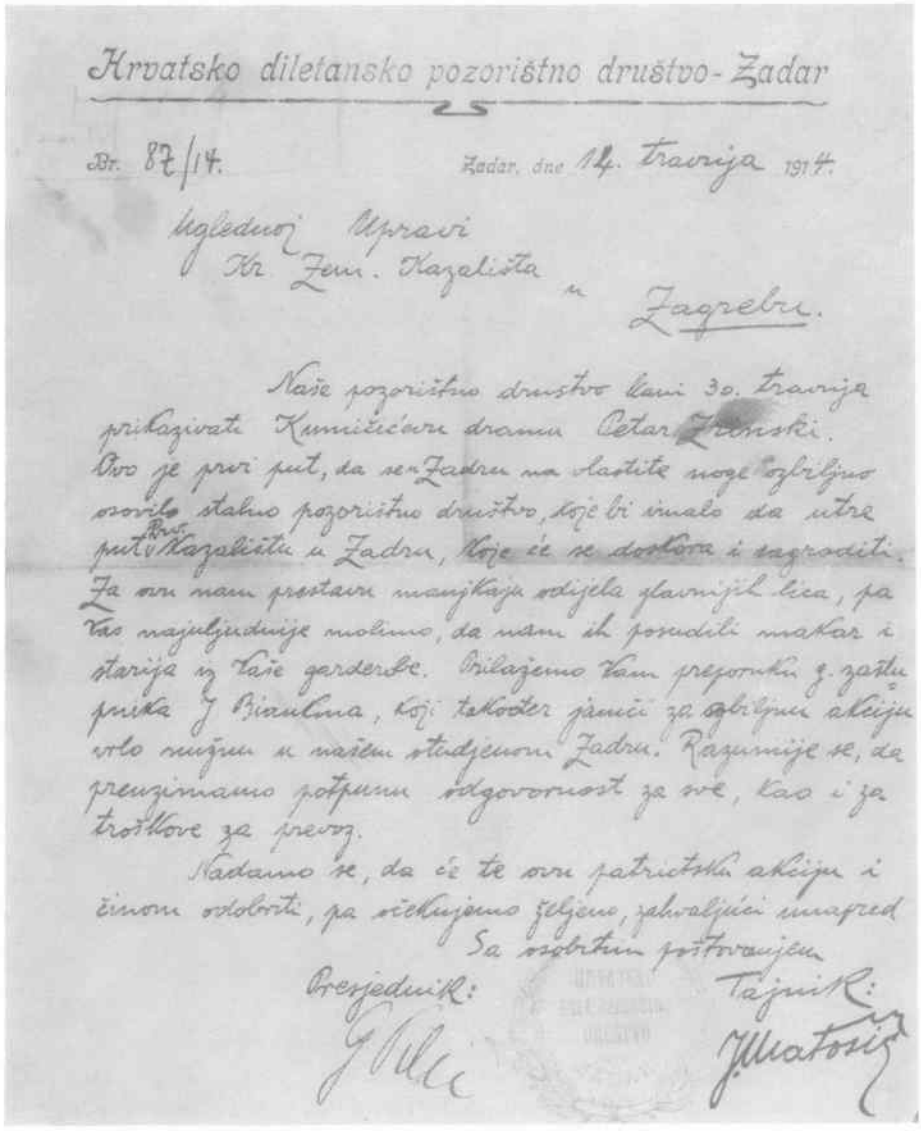

Hrvatsko diletansko pozorištno društvo - Zadar

Br. 87/14. Zadar, dne 14. travnja 1914.

Uglednoj Upravi
Kr. Zem. Kazališta
u
Zagrebu.

Naše pozorištno društvo dani 30. travnja prikazivati Kumičićevu dramu Petar Zrinski. Ovo je prvi put, da se u Zadru na vlastite noge ozbiljno osovilo stalno pozorištno društvo, koje bi imalo da utre put Prv. Kazalištu u Zadru, koje će se doskora i zagraditi. Za ovu nam prestavu manjkaju odijela glavnijih lica, pa Vas najuljudnije molimo, da nam ih posudili makar i starija iz Vaše garderobe. Prilažemo Vam preporuku g. zaštupnika J. Biankina, koji također jamči za ozbiljnu akciju vrlo nužnu u našem studjenom Zadru. Razumije se, da prenzimamo potpunu odgovornost za sve, kao i za troškove za prevoz.

Nadamo se, da će te ovu patrictsku akciju i činom odobriti, pa očekujemo željeno, zahvaljući unapred

Sa osobitim poštovanjem

Presjednik: G. Pilić

Tajnik: J. Matošić

Sl. 3. Dopis od 14. travnja 1914, kojim Hrvatsko diletansko pozorištno društvo iz Zadra moli pomoć HNK-a iz Zagreba u postavljanju na scenu Kumičićeve drame »Petar Zrinski«

Sl. 4. Mihajlo Marković (1869—1946) glumac, redatelj i vođa kazališne družine. Najzaslužniji za uspjeh prve hrvatske kazališne sezone u Zadru — 1907. godine

Sl. 5. Marija Ružička-Strozzi (1850—1937) glumica. U Zadru je igrala u Sudermannovu »Zavičaju«, Dumasovoj »Gospođi s kamelijama« i u Mosenthalovoj »Debori«. Najveća hrvatska glumica se i na gostovanju u ovom gradu potvrdila kvalitetom svojih umjetničkih interpretacija

Sl. 6. Ljerka Šram (1874—1913) glumica. Gostovala je u Markovićevoj kazališnoj družini kao gošća u pet kazališnih komada i doživjela brojna priznanja zadarskih kazališnih kritičara i publike

Ubrzo sam se uvjerio da je bojazan naših ljudi imala svoga razloga. Kako su se u to doba vodile velike političke borbe između naših ljudi, »narodnjaka«, i tzv. »autonomaša« uistinu je postojala bojazan da nama Općina neće ustupiti kazališnu zgradu. Da bi se to eventualno ipak postiglo, ili barem da nam se kasnije ne bi moglo predbacivati da nismo ni pokušavali zgradu tražiti dogovorili smo se, na jednom kraćem sastanku u Čitaonici,[24] da jedan od prisutnih naših uglednih uljudi, koji je bio u dobrim i prijateljskim odnosima s tadašnjim gradskim načelnikom, podestatom Ziliottijem,[25] ode odmah sa mnom zajedno na Općinu. Gradonačelnik nas je primio i preko svakog očekivanja ljubazno. Izlazeći nam od svoje strane u svemu ususret u tolikoj mjeri da sam ja već mislio da ćemo čak i mi dobiti onu uobičajenu općinsku potporu! Uputio nas je jedino — kako on reče — iz čisto uredskih formalnosti nekom gospodinu Medoviću, gradskom senatoru u čiji resor spada kazališna zgrada pa on o tome jedini odlučuje. »Kako je gospodin Medović Vaš konpatriota (sunarodnjak), to ćete Vi s njime lako svršiti« reče nam načelnik, na čemu se mi najdublje zahvalismo.

S ovom izjavom načelnika bio sam ne samo ushićen, nego i posve siguran za uspjeh, kada se radi o privoli i odluci »našeg čovjeka« kako reče načelnik.

Zaputismo se dakle, ja i moj pratilac dotičnom gospodinu Medoviću. Na putu već primjetih da je moj pratilac nekako smrknut i ozlovoljen pa da nekako nemarno i preko volje korača. Zapitah ga za uzrok tome nenadanom neraspoloženju, na što mi on nekako uvijeno odgovori, kako mu je vrlo neprijatno ići gospodinu Medoviću iz stanovitih razloga. Mislio sam da su po srijedi neki razlozi posebne naravi i nisam ga dalje ni pitao, nego sam ga poštedio od te neugodnosti da ide dalje sa mnom i zamolio ga, da mi samo pokaže kuću Medovića, pak ću ja sam ići i sve urediti, s dubokim uvjerenjem u potpuni uspjeh, kad se radi o odluci »n a š e g čovjeka«, kako mi reče načelnik.

Ne mogu dovoljno opisivati koliko mi je dotični gospodin zahvaljivao da sam ga riješio te neugodne dužnosti, pa kako smo već bili u neposrednoj blizini Medovićeve kuće, on mi je samo pokaza prstom

[24] Misli se na Hrvatsku čitaonicu, jedno od najaktivnijih narodnjačkih društava u Zadru i uopće u Dalmaciji. Crvena Hrvatska iz Dubrovnika (XXI/ /1911, br. 82, str. 3, u članku »50.-godišnjica Hrvatske čitaonice u Zadru«), ovako opisuje njezin slučaj »... *I tako se utemeljila Hrvatska čitaonica koja je od svog postanka pak do danas bila ognjištem hrvatske misli u Zadru, vjerno se držeći onih uzvišenih ideala, koji su vodili njezine utemeljitelje. Da je danas hrvatska svijest u Zadru toliko ojačala, u dobrom je dijelu zasluga Hrvatske čitaonice.*« Da je tome bilo dosta tako treba pogledati u »Pravilnik Društva Hrvatske čitaonice u Zadru«, Zadar, 1905, str. 1—12. O zadacima društva kaže se, između ostalog: »... da unapređuje, podiže i širi hrvatsku misao i prosvjetu, posebice u građanskoj ruci.«

[25] Vjekoslav (Luigi) Ziliotto, gradonačelnik Zadra, izrazito autonomaški i talijanaški orjentiran. 1918. god., proglasio aneksiju Zadra Italiji.

i odmah se izgubi u jednoj sporednoj uskoj uličici, kakovih je Zadar imao na pretek, samo da ne bi vidio Medović da me je on dopratio, s punim uvjerenjem — kako mi poslije reče — da će mi njegova prisutnost samo škoditi pa da ću prije njega postići željenu svrhu sam, bez njega.

Već na prvom susretu sa Medovićem, kad sam mu se predstavio, bio sam na čistu da od kazališne zgrade, ili ma čega o čemu on odlučuje, nema ni govora. Kad sam mu ja napomenuo o čemu se radi on mi je ukratko, odrješito i vrlo oštro odgovorio: »Prije bih ja bacio dinamitom u zrak cijeli Teatar Verdi nego da se s njegovih dasaka čuje hrvatska riječ!«, izgovorivši podrugljivo one poznate uvredljive riječi »schiavi«, mrmljajući još nešto kroz zube što nisam razumio.[26]

Gotovo u zadnjem momentu sjetih se, da je načelnik rekao, da je Medović naš »konpatriota«, a i samo mi je ime nekako to dokazivalo, pa sam mislio, da on ima neko neraspoloženje isključivo prema Hrvatima, te želeći to nekako diplomatski parirati spomenuh mu da u trupi ima i drugih glumaca, [drugih slavenskih nacionalnosti — opaska T. M.] želeći ga bar na taj način zadobiti za stvar na što mi ono oštro odvrati: »Tuti egali! ... lascia ... lascia; Addio, addio!«

Kako sam ovo ispravno razumio kao pokazivanje vrata, naravno da sam ga ostavio, zahvaljujući mu najtoplije na »ljubeznom prijemu« itd., itd. Što sam pri tom u duši mislio, to je druga stvar, ali sam se pri svim tim uvredama morao uzdržati u interesu opće stvari kako ne bih potpuno pokvario tek započetu akciju. Odoh odmah među naše koji su me očekivali na određenom mjestu, jer mi smo češće mijenjali mjesto sastanka, da ne bi palo u oči naše dogovaranje.

Čim stupih među naše, pa im ispričah posljedak moga posjeta, oni osuše unakrsnu vatru na toga renegata s našim imenom, zamjeravajući mi čak da sam i išao k njemu. Pod utiskom zatvaranja vrata kazališne zgrade hrvatskoj riječi naši se ljudi još više oduševiše, da makar na koji način, u kakvim posebničkim prostorijama omoguće ovu prvu kazališnu sezonu na hrvatskom jeziku u Zadru.

Kako je dvorana Hrvatske čitaonice bila premalena to pronađoše jednu veliku dvoranu odmah preko puta Gradskog kazališta Teatro Verdi, tzv. »Sala Battara«.[27] Ta mi je okolnost neposredne blizine kazališne zgrade bila malo neprijatna, ali se naši naročito baš u tome oduševiše želeći pokazati i dokazati cijelom svijetu tadašnje nemoguće prilike Zadra. Čim smo pronašli tu posebničku dvoranu »Sala

[26] Protuhrvatski stav uprave zadarskog kazališta bio je toliko izražen da npr. 1893. god., uprava odbija primitak jednog spisa Zemaljskog odbora kraljevine Dalmacije jer je pisan hrvatski. (*Nar. list*, XXXII/1893, br. 27, str. 3.) Ništa manje promijenjen stav imala je i 1907. god.

[27] U Battarinoj dvorani, vlasništvu braće Battara, poznatih zadarskih knjižara-izdavača, održavale su se brojne narodnjačke priredbe, kazališne predstave i predavanja. Osim ove dvorane, koja je bila najveća, narodnjaci su imali na raspolaganju dvorane Narodne (odnosno Hrvatske) čitaonice, Hrvatskog sokola, Srpske čitaonice, te dvorane nekih hotela (»Klinggendrat« i »Slavija«).

Battara«, zadarski Hrvati su na tome inzistirali da se iste večeri napiše i potpiše ugovor na mjesec dana zakupa, bojeći se da nam već drugog dana ne bi kakovim makinacijama naših protivnika bilo i to osujećeno. S radošću moram priznati da su u tom pitanju i ovoj našoj borbi bili na našoj strani svi viši službeni krugovi, izuzevši općinskih ustanova.

Nakon nekoliko dana već su veliki oglasi objavljivali prvu našu kazališnu sezonu u Zadru, u »Sali Battara«. Predstave su se uputile vrlo dobro, uvijek u prepunoj toj velikoj dvorani uz ogromne ovacije Hrvata koji su bili presretni i oduševljeni da prvi put čuju s kazališnih dasaka svoju materinsku riječ jedne profesionalne kazališne družine.

Pod ovakvim okolnostima i kod ovolikog raspoloženja nisu bili ni potrebni eksperimenti s gostovanjem zagrebačkih umjetnika, niti je itko to tražio jer su bili potpuno zadovoljni s prikazivanjima naše trupe, koja je u ono doba uistinu bila na dosta velikoj umjetničkoj razini.

Ali pošto je to već u početku obećano, željelo se svakako i ispuniti. Nakon prve dvije, tri predstave, uvijek pred rasprodanom kućom,[28] već je naš kazališni momak Salko, koga smo poveli još iz Mostara,[29] lijepio velike reklamne plakate u kojima je objavljeno gostovanje zagrebačkih prvaka-umjetnika.

Kako ovaj naš kazališni momak Salko igra dosta vidnu ulogu u ovoj epizodi, moram ga malo pobliže opisati. Salko je bio divan tip našega hrvatskog čovjeka i po vanjštini i po duši, i po onoj prirođenoj muslimanskoj odanosti i vjernosti. Jak kao gora, visok kao jela, s krasnim markantnim crtama lica, crnim impozantnim brcima, uvijek čist i lijepo odjeven s velikim, visokim fesom na glavi, s jošte većom

[28] Cijene ulaznica za predstave Markovićeve družine bile su I. mjesto 20 K. i II. mjesto 15 K. Predstave su reklamirane u zadarskim novinama *Narodni list, Smotra Dalmatinska* i *Hrvatska Kruna*. Plakati se, na žalost, nisu sačuvali.

[29] Gostovanje Markovićeve kazališne družine u Mostaru, 1906. godine izazvalo je burno zanimanje građanstva. Da bi održao što veći interes publike on provodi svoj repertoar u onda najvećoj mostarskoj dvorani Hrvatskog pjevačkog društva »Hrvoje«, ali na predstave poziva goste iz Narodnog pozorišta u Beogradu i time osigurava i posjet srpskog dijela općinstva. Kad je to s uspjehom završio prelazi u manju dvoranu Srpskog pjevačkog društva »Gusle«, gdje produžuje sezonu dovodeći goste iz zagrebačkog kazališta (Strozzijevu, Fijana, itd.) Time je privukao i hrvatski dio publike u spomenutu dvoranu. Rezultat je bio da je, nakon završenog gostovanja, cjelokupno mostarsko građanstvo na oproštajnoj večeri, uz sjajan banket, priredilo Markovićevoj družini prave ovacije oduševljenja, a u ime zahvalne publike govorio je Aleksa Šantić i između ostalog rekao i ovo: *»Vjekovi nas nisu izmirili, a eto dođe ovaj Šumadinac da nas izmiri.«* Posljedica svega toga bilo je drugog dana protjerivanje Markovićeve družine zbog silnog uspjeha, po naredbi tadašnjeg političkog komesara Galantaja. Narodne Novine, Zagreb, 15. veljače 1934. u prigodnom članku povodom 50-godišnjice rada M. Markovića.

kićankom, koja ga bije po plećima — posebna vrsta reklame kazališnog plakatera, daleko impozantnijeg od svih »uniformiranih plakatera« raznih talijanskih kazališnih družina. Kad god bi Salko lijepio plakate po Zadru, išla bi za njim rulja crnih fanatičnih omladinaca i odmah, čim bi on, onako visok, kakav je bio, visoko i plakate lijepio, ona bi rulja čekala, dok se on odmakne, jer se pred njim nisu usuđivali, pa bi se onda penjali jedan na drugoga i cijepali te oglase.

Jedne večeri, baš za vrijeme gostovanja naše slavne tragetkinje Ružičke-Strozzi[30] bio je otišao Salko za vrijeme predstave u najbližu okolinu kazališta po neke malenkosti rekvizita, koje nije bio po danu donio. Iako se to sastojalo od nekoliko nevažnih malenkosti, Salko nije dugo dolazio, pa smo mi morali s predstavom ići dalje i bez tih malenkosti, pomažući se s onim što smo imali pri ruci. Nekako, pod konac komada, dođe mi jedan od članova i reče da se Salko vratio, ali nekako čudno izgleda, sav uzrujan i izgreben po licu. »Dade mi krišom svoj krvavi nož, da ga sakrijem pod pozornicu, kako mu ne bi našli »corpus delicti«, ako bi došli po njega« — kako mi on reče. Kako je Salko, prije nego što je došao k nama, bio »sejmen« (oružnik), to je on znao sve te službene izraze, pa tako je znao i za »corpus delicti«. Ovu svoju »sejmensku« službu uvijek je nekako s ponosom isticao, govoreći: »Valaj, kada sam ja vaktile bio sejmen, ovijeh čuda i pokora nije bilo kao sada.«

Kada se je završila predstava, pozvah ja Salka k sebi i zapitah ga: što je to bilo s njime i gdje je tako dugo ostao? Nikako mi ne htjede odmah priznati izvijajući se svakako, i ovamo i onamo, ali kada ja to energično zatražih, s opomenom, da ja moram sve znati što se u trupi događa, jer ja za sve odgovaram, on ne imade kuda, nego mi sve priznade, i reče ovo: »Ama, pođoh ja, gospodine ravnatelju, da donesem one đavolje tanjuriće za predstavu. Kad se na putu, tek što sam se malo odmakao odavde, sjati oko mene jedna rulja ovijeh... pak poče da se vješa o mene psujući mi, da oprostiš i to lijepo na našem jeziku, valaj kao da su usred Mostara rođeni. Ja ih nekoliko puta stresoh sa sebe, kao gubu, ali kada mi jedan, da prostiš, jače opsova — meni se nešto smrče pred očima i sama mi ruka jami nož, te i sada ni sam neznam što se dogodilo. Tek znam samo toliko, da ja, beli, njih neću tužiti.«

Drugi dan sam čuo, da je on nekoliko tih omladinaca dosta ozbiljno u samoobrani izbo nožem i da je jedan čak i u bolnicu prevežen, ali kako je on, Salko, bio napadnut i to učinio u čistoj samoobrani, to se sve nekako zabašurilo i nije bilo ni s koje strane tužbe. — Ali

[30] Marija Ružička — Strozzi, glumica (1850. — 1937.) Jedna od najvećih glumica Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu svih vremena. Osim u svojoj matičnoj kući vrlo je rado nastupala u svim većim, manjim, pa i najmanjim mjestima hrvatske pokrajine, posebno u vrijeme kad je narodna riječ bila ugrožena reakcionarnom austrijskom politikom. Slavko Batušić, Maja Ružička — Strozzi, Enciklopedija HNK u Zagrebu, 1969, str. 625—626.

što je glavno, Salka više nikada nisu napadali, jer su ga se bojali kao vraga. Ja sam ga savjetovao, da malo bolje pripazi na sebe i da se malo pričuva, naročito noću, da ga ne napadnu, na to mi odgovori: »Jami, bolan, gospodine ravnatelju, gdje bi oni mene napali!«

Naš Salko nije pazio na sebe niti se mnogo čuvao, ali je tim više čuvao mene, tajnika i neke drugove članove trupe, prateći nas svako veče poslije predstave u restaurant na večeru, zatim u kavanu, i sve neopaženo, onako iz daleka, odpratio bi nas sve do naših stanova.

Završi se gostovanje slavne tragetkinje, markize Strozzi i nakon njenog gostovanja odpočne gostovanje pok. Ljerke Šramove.[31] Prva predstava njenog gostovanja bila je predstava »Posljednji Zrinski«,[32] koja je bila već prvog dana objave do zadnjeg mjesta rasprodana, pa sam imao velike muke, gdje da smjestim onu grupu od 50—60 osoba, koju mi je najavio da će iz Arbanasa (najuža blizina Zadra) dovesti tamo već poznati narodni borac. Ali pošto je ova grupa počela ulaziti u Zadar u narodnoj nošnji, s hrvatskom zastavom, predvođena po poznatom narodnom borcu Relji,[33] to su joj političke, odnosno općinske vlasti — bojeći se demonstracija — zabranile ulazak u grad i prema tome dolazak na našu predstavu, i tako je bila nažalost suvišna moja zabrinutost, kuda da ih smjestim, jer je u toj ogromnoj dvorani, doslovce rečeno, bio »čovjek na čovjeku«. Na toj predstavi bio je u kazalištu i sam c. k. namjesnik, kao i podnamjesnik, koji su i inače znali češće dolaziti na naše predstave.

Ja osobno nisam bio u komadu zaposlen pa sam se nalazio na blagajni, preuzimajući od blagajnice večernji obračun. U blizini blagajne, koja je bila tik ulaza u to veliko dvorište, u kome se nalazila kazališna dvorana, stajala su, kao obično svake večeri, dva općinska redara. Ja se nisam ni osvrtao da vidim, tko je eventualno još uz njih stajao, niti to i danas znam, da li je još koga bilo tu, tek najednom osjetih neki prah, ili pepeo, da mi se sasu u oči sa onim uobičajenim pogrdnim poklikom: »Fora le cavre!« Kako sam bio počeo praviti obračun, bili su po stolu blagajne poredane ulaznice, računi, novci itd., te ja bacih ruke preko svega toga, ali u tom momentu osjetih jak udarac nekim tvrdim predmetom u sljepoočnicu, da sam odmah vrisnuo od boli, a krv me svega oblila...

[31] Ljerka Šram, glumica (1874. — 1913.) Svoje najveće uspjehe pred gledalištem postigla je u ulogama u kojima je uz svoj šarm i temperament mogla ispoljiti i profinjeni smisao za humor. Odigrala je pedesetak različitih uloga u domaćim dramskim djelima, čime je dala znatan doprinos u afirmaciji naše dramske književnosti. S. Batušić, Ljerka Šram, isto, str. 643.

[32] Dragošićevu tragediju u pet činova »Posljednji Zrinski« Zadrani su prvi put imali prilike vidjeti 17. siječnja 1904. god. kad je u gradu gostovala vrlo dobra kazališna družina »Dramsko društvo« Stjepana Bodyja, te izvelo ovu dramu s velikim uspjehom.

[33] Obitelj Relja bila je poznata narodnjački orjentirana obitelj iz najbližeg predgrađa Zadra, izvan zidina grada, po njima danas nazvanog Relja. Istaknuti je narodni borac tada u Arbanasima bio Pavao Luči Relja, pokretač mnogih hrvatskih kulturnih i političkih akcija u toj danas zadarskoj četvrti.

Na moj krik odmah su doletjeli naši viđeniji ljudi iz dvorane i skupili se oko mene. Vođa Hrvata u Zadru bio je tada poznati don Prodan,[34] koji se najtoplije zauzimao za naše gostovanje u Zadru i kada se ovo dogodilo, on mi je sav uzrujan priletio u pomoć, zajedno s pokojnim Srđanom Tucićem,[35] koji je tada živio u Zadru i bio urednik lista »Hrvatska kruna«. Oni su me obadvojica, s još nekima koji su doletjeli iz dvorane, savjetovali da se najenergičnije poslužim svojim pravom i kažem, da ću se žaliti čak u Beču, ako ne budem dobio potpunu zadovoljštinu u Zadru. »Mi ćemo još večeras izraditi za Vas iznimnu audijenciju za sutra kod c. k. Namjesnika, [tj. kod Nike Nardellija — opaska T. M.] pa izvolite odmah sutra otići k njemu, potpuno ovako krvav, kako sada izgledate.« Učinio sam to odmah sutradan do podne, naravno u pristojnom odijelu za posjete, a ne u onom krvavom, kako me oni savjetovaše, samo sa zavijenom glavom i odmah sam bio primljen, čim sam se najavio. C. k. Namjesnik imao je i previše sažaljenja za taj događaj uvjeravajući me, da to »nije nitko učinio od građanstva grada Zadra, nego obična gradska fakinaža, koja nam je svima već preko glave prerasla.« Ni sam neznam kako mi je u tom momentu pao na pamet zgodan odgovor, koji je glasio: »Ekselencijo, meni je svejedno tko će mene ubiti: da li gospoda u fraku ili obična fakinaža, za mene je glavno da znam, da li je meni život siguran u Zadru ili nije?«

Tom zgodom pokazah mu jedno anonimno prijeteće pismo, koje se sastojalo samo od naslikane mrtvačke glave i prekriženih mrtvačkih kostiju s natpisom ispod toga: »Addio caro mio!« Ovakovih anonimnih pisama primao sam bezbroj, gotovo svakog dana i ja i moji članovi, ali to nismo uzimali ozbiljno i preko toga smo prelazili, samo što sam ja preporučio članovima, da za svaku sigurnost uveče ili noću idemo više u grupama, a ne pojedinačno. S ovakovim prijetećim pismima i gadnim izrazima nisu poštedili čak ni našu slavnu tragetkinju markizu Strozzi, što također pokazah Njegovoj Ekselenciji, c. k. Namjesniku. Kad je namjesnik i to vidio, toliko se je uzrujao, da je skočio sa stolice i nekako mi svečano odgovorio, povišenim glasom: »Gospodine direktore, idite kući i potpuno se umirite. Ja Vam dajem svoju časnu riječ, da Vam se takva šta više neće i ne smije dogoditi, jer od danas ste i Vi i svi Vaši vrijedni članovi, za vrijeme gostovanja u Zadru pod mojom zaštitom.« Zadovoljan s tom izjavom odoh kući i pohvalim se svima, koji su sa velikim zanimanjem očekivali moj povratak od namjesnika.

[34] Ivo Prodan, političar (1852. — 1933.), predstavnik pravaštva u Dalmaciji, zastupnik u Dalmatinskom saboru i Carevinskom vijeću. Gimnaziju polazio u Dubrovniku, bogosloviju u Zadru. Od 1877. uređivao list »La Dalmatia cattolica«, odnosno »Katoličku Dalmaciju«, a od 1892. i »Hrvatsku Krunu« koji su izlazili u Zadru. 1907. Prodanova »Hrvatska Kruna« redovno je izvještavala svoje čitatelje o predstavama Markovićeve družine u Battarinoj dvorani.

[35] Srđan Tucić, hrvatski književnik (1873. — 1940.). Hrvatska knjižarnica u Zadru izdala mu je 1907. god. jednočinku »Povratak« na 88 str..

Već drugog dana do podne, dođe k meni u ured jedan krupan, impozantan oružnički kapetan i reče mi, da je dodijeljen sa potrebnim brojem svojih ljudi meni i mome kazalištu za zaštitu. »Od danas, reče mi on, preuzima upravu grada državno redarstvo, pa možete biti potpuno sigurni, i Vi i Vaši članovi, za svoje slobodno kretanje i danju i noću.«

I tako sam ja, odnosno prva naša kazališna sezona u Zadru bili jedan od neposrednih povoda za uvođenje državnog, a dokidanje općinskog redarstva u ono doba u Zadru, tom divnom gradu hrvatske jadranske obale.«

REKONSTRUKCIJA REPERTOARA MARKOVIĆEVE KAZALIŠNE DRUŽINE PRIGODOM GOSTOVANJA U ZADRU — 1907. GODINE

Točnu rekonstrukciju repertoara kojeg su Zadrani imali prilike vidjeti, za vrijeme gostovanja Markovićeve putujuće glumačke družine 1907. godine, nemoguće je postaviti, i to iz dva bitna razloga: Nisu sačuvani plakati (iako se zna da su postojali — tako ih i Marković u svojim sjećanjima na te dane spominje), a rekonstrukcija na osnovi novinskih izvješća uvijek je problematična; kako zbog površnosti donošenja točnih informacija u novinama, tako i zbog tiskarskih grešaka sa kojima se uvijek mora računati. No kako bilo, poslužili smo se ipak novinama (najviše zadarskim »Narodnim listom«, ali i nekim zagrebačkim dnevnicima) jer su nam bile najčešće jedini putokaz, te izvorima iz Kazališnog arhiva Zavoda za književnost i teatrologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.[36]

2. ožujka 1907.

ZAVIČAJ *(Heimat)*. Drama u četiri čina. Napisao: Hermann Sudermann. Praizvedba 7. siječnja 1893. u Berlinu. Jugoslavenska premijera 31. svibnja 1894. u Beogradu. Prvi put u Zagrebu 15. siječnja 1895. U novoj zgradi 4. svibnja 1889. (Ova Sudermannova drama je u Zagrebu izvođena pod naslovom: »Očinski dom«). Djelo, u prijevodu Kamila Zajčića, čuva se u Kazališnom arhivu Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU — u daljnjem tekstu KA — pod brojem 1044.[37]

[36] Konkretno popisima što ih je sačinio Nikola Faller, koji su ostali u rukopisu, te nekim radovima Slavka Batušića koji obrađuju pojedine nacionalne repertoare i kronološke segmente repertoara zagrebačkog kazališta.

[37] Podaci o izvedbama svih navedenih dramskih djela u ovom repertoaru na zagrebačkoj sceni odnose se do konca 1937. (31. srpnja 1937.)

3. ožujka

GOSPOĐA S KAMELIJAMA *(La dame aux camélias).* Drama u pet činova. Napisao: Alexandre Dumas — sin. Praizvedba 2. veljače 1852. u Parizu. Jugoslavenska premijera 1. siječnja 1863. u Zagrebu. Prvi put u novoj zgradi 9. rujna 1899. Preveo: Spiro Dimitrović Kotaranin (1863). Prijevod je pohranjen u KA pod brojem 164.

4. ožujka

DEBORA. Gluma u četiri čina. Napisao: Salomon Hermann Mosenthal. Premijera u Zagrebu 20. prosinca 1862., posljednja predstava 16. studenog 1893. Ukupno predstava u HNK: 30. Ovaj kazališni komad preveo je Spiro Dimitrović Kotaranin a rukopis prijevoda čuva se u KA pod brojem 160.

6. ožujka

ČIKINA KUĆA (ili »Ujakova kuća«). Komedija u tri čina. Napisao: Ivan Iljić Mjasnicki (ruski dramatičar — Petrograd, 1854.— —1911.) Za zagrebačko kazalište djelo je preveo Janko Veselinović, no u toj kazališnoj kući ono nije nikada izvođeno. Prijevod je pohranjen u KA, br. 1397.

8. ožujka

RADOSTI SVOGA DOMA *(Les joies du foyer).* Komedija u tri čina. Napisao: Charles-Maurice Hennequin. Praizvedba 1. rujna 1894. u Parizu. Jugoslavenska premijera ovog djela bila je 7. svibnja 1901. u Zagrebu. Komediju je preveo August Harambašić. U Zagrebu se izvodila sve do 11. siječnja 1903, s ukupnim brojem od svega šest izvedbi. Rukopis prijevoda se čuva u KA pod brojem 1309.

10. ožujka

GRANIČARI. Graničari ili proštenje na Ilijevu. Izvorna pučka gluma u tri čina. Napisao: Josip Freudenreich. Praizvedba 7. svibnja 1857. Posljednja predstava u Zagrebu 10. travnja 1937. Ukupno je izvedeno 245 predstava. Rukopis koji je korišten za predstavu, a sadrži i podjele uloga, te režijsku knjigu nalazi se u Kazališnom arhivu pod brojem 48.

11. ožujka

PUČINA. Drama u četiri čina. Napisao: Branislav Nušić. U Zagrebu su igrane svega dvije predstave 20. i 23. svibnja 1905. godine. Rukopis djela pohranjen je u KA u odjelu rukopisa domaćih dramskih djela pod brojem 1368.

14. ožujka

ŠOKICA. Igrokaz iz pučkog života u pet činova. Napisao: Ilija Okrugić. U zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu ovo djelo nije izvođeno, a rukopis je pohranjen u Kazališnom arhivu pod brojem 1164.

(Na izvedbi ovog djela u Zadru, glumac i redatelj Filipović proslavio je 30. godišnjicu rada kao član putujućih kazališnih družina. Zadarska publika nagradila ga je pljeskom i odobravanjem).

15. ožujka

NA DNU ŽIVOTA (На дне жизни). Slike u četiri čina. Napisao: Maksim Gorki. Praizvedba 18. prosinca 1902. u Moskvi. Jugoslavenska premijera 31. listopada 1903. u Zagrebu. Preveo Emil Demetrović. (Djelo je kasnije, 1936. ponovo preveo August Cesarec). Demetrovićev prijevod ovog komada čuva se u KA pod brojem 1320.

16. ožujka

TRULI DOM. Drama u tri čina. Napisao: Srđan Tucić. Praizvedba drame bila je 26. rujna 1898. u Zagrebu. Rukopis djela čuva se u KA pod brojem 1200.

17. ožujka

GJIDO. Slika iz seoskog života u pet činova s pjevanjem. Napisali: Janko M. Veselinović i Dragomir Brzak. Predstava ovog komada održana je 25. ožujka 1924. u Zagrebu prilikom gostovanja beogradskog Narodnog pozorišta. Tekst djela u rukopisu pohranjen je u KA pod brojem 1868.

18. ožujka

OBIČAN ČOVJEK. Šala u tri čina. Napisao: Branislav Nušić. Praizvedba je održana u Beogradu 23. svibnja 1900. Prvi put u Zagrebu djelo je izvedeno 22. listopada 1907. (Dramu je tada na scenu postavio Mihajlo Dimitrijević). Čuva se u KA pod brojem 1491.

20. ožujka

ŠKOLNIK FLACHSMANN *(Flachsmann als Erzieher)*. Komedija u tri čina. Napisao: Otto Ernst. Praizvedba je 1900. godine održana u Berlinu. Jugoslavenska premijera bila je 8. listopada 1901. u Zagrebu; režija Andrija Fijan. Rukopis prijevoda ovog djela, (prevela ga je Nina Vavra) čuva se u KA pod brojem 1263.

21. ožujka

USTRIJELIT ĆU SE. Šala u jednom činu. Napisala: Zagorka (Marija Jurić). Praizvedba je bila 19. veljače 1903. u Zagrebu. Komad se čuva u rukopisnom odjelu Kazališnog arhiva pod brojem 1304.

22. ožujka

ZLATAREVO ZLATO. Historijska drama u pet činova. Prema istoimenom romanu Augusta Šenoe napisao: Ivanov (Milivoj Dežman). Praizvedba 14. listopada 1901. u Zagrebu u režiji Andrije Fijana. Djelo je pod rednim brojem 1264 pohranjeno u KA.

23. ožujka

MIRANDOLINA *(La locandiera)*. Komedija u tri čina. Napisao: Carlo Goldoni. Praizvedba ovog djela bila je u Veneciji 1753. Jugoslavenska premijera (tada pod naslovom ANICA KRČMARICA) održana je u Zagrebu 6. prosinca 1862. Prvi put u novoj zgradi 2. rujna 1897. Preveo: Milan Begović. Čuva se u KA, broj 1154, u odjelu rukopisa dramskih djela; uz prijevod nalaze se podjele uloga i režijske knjige.

24. ožujka

POSLJEDNJI ZRINSKI. Tragedija u pet činova. Napisao: Higin Dragošić. Praizvedba je bila 17. veljače 1894. u Zagrebu. Prvi put u novoj zgradi 30. travnja 1896. U KA djelo se može naći pod brojem 1013; kako je korišten za predstavu uz njega su i podjele uloga.

Za nekoliko dramskih djela nemoguće je točno utvrditi datum njihovih izvedbi, zato ih navodimo odvojeno:

KNEZ OD SEMBERIJE (Knez Ivo od Semberije). Historijska scena. Napisao: Branislav Nušić. Praizvedba je bila 24. veljače 1900, u Beogradu. Zagrebačka premijera održana je 22. listopada 1903, u režiji Andrije Fijana. KA, broj 1324.

ON JE GLUH. Komedija u jednom činu češkog autora.

ŽENSKE SUZE. Komedija anonimnog slavenskog pisca.

Ovako sastavljen repertoar za Zadrane je bio veliko iznenađenje. Istina, neka djela su ranije vidjeli, kao npr. Dragošićevog »Posljednjen Zrinskog« ili Freudenreichove »Graničare« u izvedbi nekih naših putujućih družina, neka su pak djela pamtili po talijanskim izvedbama, npr. Goldonijevu »Mirandolinu« ili Dumasovu »Gospođu s kamelijama«, ali su sada konačno u izvedbi jednog dobrog ansambla mogli potpuno doživjeti prave vrijednosti dramske umjetnosti izrečene našim jezikom i od strane naših ljudi. Naravno da je sve to imalo velikog odjeka na političkom i nacionalnom planu.[38]

[38] J. Grabovac, isto, str. 242.

GOSTOVANJE PRVAKINJA ZAGREBAČKOG KAZALIŠTA MARIJE RUŽIČKE-STROZZI I LJERKE ŠRAM

Hoteći popraviti umjetnički nivo dramskih izvedbi svoje kazališne trupe, a i približiti vrhunsku dramsku umjetnost hrvatske metropole hrvatskoj pokrajini, Marković je u Zadar doveo dvije, bez sumnje u ono vrijeme najbolje hrvatske glumice: Mariju Ružičku-Strozzi i Ljerku Šram. (Spomenimo da je svoj dolazak obećao i Andrija Fijan ali ga je bolest spriječila da to i ostvari).

Marija Ružička-Strozzi gostovala je u Zadru 2, 3, i 4. ožujka 1907. god. Igrala je Magdu u Sudermannovom »Zavičaju«, Margaretu u Dumasovoj »Gospođi s kamelijama«, a posljednju večer nastupila je kao Debora u Mosentholovoj »Debori«. Tadašnji zadarski tisak s velikim publicitetom dočekuje njeno gostovanje. Nakon prve predstave »Hrvatska Kruna«[39] piše: »*Dvorana za prikazivanje bila je dupkom puna odličnog občinstva. Prikazivao se Sudermannov »Zavičaj«. Čim je umjetnica stupila na pozornicu, pozdravi ju burno klicanje i dugotrajno pljeskanje. Svi su sa napetošću pratili komad, koji je ispao upravo sjajno. Umjetnica je sve začarala svojom prirodjenošću i savršenim glumljenjem. Neprestano joj se pljeskalo uz neopisivo oduševljenje. Gostovanje markize Strozzi može se ubilježiti kao riedak događaj u Zadru. Na koncu predstave bila je više puta burnim pljeskanjem izazivana na pozornicu te ponovo oduševljeno aklamirana*«. Zagrebačke novine također redovno izvještavaju čitateljstvo o ovom gostovanju; »Obzor« tako prenosi gornji članak i uz njega prilaže ovu vijest: » . . . *jučer nam je o tom gostovanju stigla još ova* ***brzojavka: Gostovanje markize Strozzi sa vriednim i zaslužnim Markovićevim pokrajinskim kazalištem, polučilo je prvi puta, ovdje u Zadru silan uspjeh. Obje prve predstave davale su se pred prepunom*** *dvoranom hrvaskog i srbskog občinstva. Naš svijet umjetnicu na rukama nosi. Inače je bilo sve mirno, osim nekih neznatnih izgreda plaćene talijanske fakinaže*«.[40] Poslije treće predstave i ogromnog uspjeha kod publike,[41] umjetnicu je u ime građana Zadra pozdravio

[39] »Hrvatska Kruna«, Zadar, 4. ožujka 1907.

[40] »Obzor«, Zagreb, 5. ožujka 1907. Istog dana i zagrebačko »Hrvatsko Pravo« donosi ovu vijest: »... *primismo iz Zadra sliedeći brzojav: Gostovanje Markovićevog zaslužnog kazališnog družtva sa gdjom. markizom Strozzi učinilo ovdje neopisiv dojam i veliku korist. Ne prolazi ni jedna predstava bez omanjih izgreda, koji nemaju osbiljnijeg karaktera. Što bude sliedilo, javit ćemo.*«

[41] Donosimo dio kritike njenog nastupa od Vinka Kisića objavljenu u »Narodnom Listu« br. 18 od 4. ožujka, str. 3. (koju prenose i zagrebačke »Narodne Novine« od 6. III. 1907.) jer odražava raspoloženje koje je ova velika glumica izazvala u gradu. »... *druge večeri kao Margarita bila je* [Strozzijeva — opaska T. M.] *na vrhuncu svoje umjetnosti. U onoj tužnoj elegiji nedostižive ljubavi i božanskog pregaranja Strozzijeva je vadila iz svoje duše takove tonove — u gesti i u glasu — da je cielom dvoranom zavladao osjećaj najvećeg ganuća. Nije to bila igra, koja se prati zanimanjem; to je bila bol, prava ljudska bol,*

ondašnji predsjednik Matice Dalmatinske Rikard Katalinić Jeretov, zahvalivši joj što je pristala da nastupi u maloj Battarinoj dvorani i tom prilikom joj predao vrijedan dar a članovi »Hrvatskog akademskog kluba« ovjenčali su je lovor-vijencem. 8. ožujka na ispraćaju pred parobrodom okupilo se nekoliko stotina građana. Izaslanstvo gimnazijalaca pozdravilo je umjetnicu pred odlazak i predalo joj cvijeće. Ganuta Strozzijeva se građanima zahvaljivala uputivši im nekoliko riječi.[42] Odmah nakon njena dolaska u Zagreb dobio je urednik »Narodnog lista« Vinko Kisić pismo, u kojem između ostalog piše: *»Nemojte misliti da pretjerujem. kad Vam kažem, da me moj boravak u Zadru čini presretnom, da me uspjeh, koji nije bio sam uspjeh moje umjetnosti, već i uspjeh svete naše stvari, čini ponosnom, da tu sladku uspomenu ne bih dala — ma za ništa na svietu. Dao svemogući da taj naš uzajamni uspjeh bude listak u vienca naše podpune narodne pobjede.«*[43]

Markovićeva družina je nastavila sa predstavama. I premda je Battarina dvorana bila uvijek dupkom puna,[44] ipak je družina došla u financijsku krizu. Probleme ove kazališne družine, međutim, Zadrani su uzeli kao svoje. Glumcima se pomagalo na razne načine; smjestilo ih se po privatnim kućama, njihove novčane izdatke često su plaćali sami građani, scenski inventar nabavljao se po stanovima naših ljudi, a pokrenute su i akcije da se od strane vlasti Markovićevoj kazališnoj družini dodijeli potpora. Tako su se npr. Juraj Biankini i Vinko Kisić u ime »Narodnog lista« obratili samoj Kraljevskoj hrvatsko-dalmatinskoj zemaljskoj vladi u Zagreb da novčano pomogne ovo putujuće kazalište, ali nažalost njihov je apel ostao bez odaziva. (Vidi prilog br. 3).

Ljerka Šram, glumica zagrebačkog kazališta, gostovala je u Zadru 20, 21, 22, 23. i 24. ožujka 1907. god. u ukupno pet kazališnih komada. Nastupila je kao Mirandolina u Goldonijevoj »Locandieri«, Klara u Dragošićevom »Posljednjem Zrinskom«, Giza Holm u Ernstovom »Školniku Flachsmannu«, Zora u Zagorkinoj jednočinki »Ustrijelit ću se« i kao Dora u Dežmanovom »Zlatarevom zlatu«. Opis odjeka njenog nastupa u Zadru lijepo donosi zagrebački »Obzor« od 29. ožujka 1907: *»Šalje nam dopisnik iz Zadra, od 25. ožujka o. g.:*

koja se prati u suzama. Od prvih momenata, punih lirike, pa do burnog incidenta na plesu (...) — sve je to bilo savršeno. Vidili smo u ovoj istoj ulozi glasovitu talijansku umjetnicu Vitaliani, prvu iza Duse, vidili smo ju u kazalištu, u lokalu daleko sretnijem, [u kazalištu »Teatro Verdi« — opaska T. M.], *ali Strozzijeva je bila daleko nad njom. Kazasmo: savršenstvo! (...) Prve i druge večeri dvorana je bila dupkom puna. Umjetnica je bila predmetom silnih ovacija. Poslije nekojih prizora občinstvo je bilo u deliriumu zanosa, te je slavnu umjetnicu izazvalo više puta.«*

[42] Butković Ilijin Zvonimir, Markovićeva družina, Nar. List, XLVI/1907, br. 23, str. 1.

[43] Nar. List, XLVI/1907, br. 21, str. 3.

[44] J. Bezić, isto, str. 611.

Kao što je pred jedno mjesec dana sjajno započela sezona pokrajinskog dramtskog kazališta Mihajla Markovića gostovanjem slavne umjetnice Strozzijeve, tako je sinoć dovršila sjajno gostovanjem simpatične umjetnice Šramove. Sva su mjesta do posljednjeg bila razprodana, a občinstvo je neprestano dolazilo. Policijski komesar bio je prisiljen da zabrani izdavanje ulaznica radi sigurnosti. Glava stajaše na glavi. To je dostojni impozantni završetak ove narodne sezone, koja za nas u Zadru znači mnogo: znači izvojevanje jedne velike kulturne pobjede. Kad je društvo došlo, svi smo bili — čemu tajiti? — skeptični, svi smo računali sa tradicionalnim predrasudama proti našoj umjetnosti, sa talijanskim odgojem jednog diela naše publike, sa apatijom drugog, i nismo vjerovali u mogućnost uspjeha. A kad tamo, neočekivani uspjeh: moralni a i politički za nas, a materijalni za g. Markovića, kojemu svaka čast i hvala . . .« O samoj glumici Ljerki Šram člankopisac veli: *»Odlična gošća bila je predmetom burnih i srdačnih ovacija. Sinoć su joj darovali; Matica Dalmatinska krasnu srebrenu jardinjeru ukrašenu sa ljubicama, akademičari košaru cvijeća, a štovaoci prekrasan bouquet sa trobojnim vrpcama. Po svršenoj predstavi ovacije su se opetovale nekoliko puta. Jutros pak pred brzim parobrodom ugarsko-hrvatskog društva, kojim je krenula na Rieku, skupilo se množtvo štovalaca i štovateljica, Hrvata i Srba, te joj više puta od srca kliknulo »Živila hrvatska umjetnica!« Nitko nije reagirao, akoprem je tu bilo prisutno nekoliko talijanskih uličara. Vidi se da je vladin communique [kojim se u Zadru uvodi državno redarstvo — opaska T. M.] djelovao.«* [Potom slijede kazališne kritike prenesene iz »Hrvatske Krune« i »Narodnog lista«, od 23. ožujka 1907).

Pred sam kraj gostovanja u Zadru financijsko stanje družine se znatno popravilo — rezultat je to novčane i materijalne pomoći građana. Marković stoga odlučuje da dvije predstave priredi u dobrotvorne svrhe, jednu za porodice nastradalih na »Imperatrixu« a drugu za Društvo za pomaganje siromašnih učenika hrvatskih škola u Zadru. »Na ovoj zadnjoj Društvo je primilo dar od K. 182.42, na čemu se je pismeno zahvalilo Markoviću. U toj zahvali Društvo ističe želju da Marković i njegova družina *»nađu širom cijele naše domovine Hrvata onakovo požrtvovano predusretanje kakovo su* (oni) *društvu izkazali.«*[45]

Najveći uspjeh glumačka družina je ostvarila svojim narodnim komadima (»Posljednji Zrinski«, »Graničari«, »Šokica«, »Gjido«) i nekim socijalnim (Nušićev »Običan čovjek«, Gorkijev »Na dnu života«, Tucićev »Truli dom«, Ernstov »Školnik Flachsmann«). Sve u svemu, unatoč brojnim teškoćama, Markovićeva družina je sretno i uspješno okončala prvu hrvatsku kazališnu sezonu u Zadru, ostvarivši time veliku kulturnu, političku i narodnu pobjedu u tom, tuđinskim utjecajima posebno izloženom, gradu.

[45] Obzor, Zagreb, 29. ožujka 1907.

Sedam godina kasnije, sa ciljem da se unaprijedi i hrvatska kazališna umjetnost, u Zadru je osnovana zadruga »Hrvatski Dom« koja je pokrenula akciju da se konačno sagradi jedno narodno kazalište i otpočne s održavanjem stalnih kaz. sezona na hrvatskom jeziku i sa mogućnošću gostovanja drame i opere zagrebačkog kazališta. Sa izgradnjom se imalo otpočeti u studenom 1914. god. Početak Prvog svjetskog rata ovo je, međutim, onemogućio.[46] Svoje prvo, istinski narodno kazalište, sa svom potrebnom opremom i glumačkim ansamblom Zadar dobija tek nakon oslobođenja, 1944. godine. Već u prvoj sezoni (1945/46) kazalište se, imenom *»Hrvatsko narodno kazalište — Zadar«* pod vodstvom poznatog kazališnog radnika *Marka Foteza,* dobro afirmiralo, ne samo u Zadru, nego i u čitavoj Dalmaciji. Tim više u Zadru je bolno odjeknula vijest da je u Zagrebu te, u zadarskoj kazališnoj umjetnosti preporodne, 1946. godine, umro Mihajlo Marković,[47] čovjek čije ime je neraskidivo vezano uz kazališnu povijest Zadra.

Kazališni arhiv, Spisi, br. 5469 *Prilog br. 1.*

Uredništvo bel. il. lista
»LOVOR«

Zadar, 29. nov. 1904.

Slavnoj upravi
hrv. zem. Kazališta

ZAGREB

Potpisano uredničtvo moli, da bi slavna uprava izvoljela referentu »Lovora« doznačiti stalno mjesto. »Lovor« donosit će za to stalne referate o kazalištu.

Premda list izlazi u Zadru, nada se uredničtvo. da će slavna kaz. uprava u interesu svojem i u interesu hrv. dram. umjetnosti, »Lovoru« pribaviti slobodno sjedalo u kazalištu. Bit će to samo prema Tradiciji, po kojoj je »Viencu« i ostalim našim bel. listovima bila dana ista pogodnost. i

Očekujući povoljan odgovor bilježim se
za uredničtvo »Lovora«
Dr. M. Cihlar

— — — — — — — —

Na poleđini ovog dopisa nalazi se slijedeći tekst:
Slavnom uredničtvu »Lovora« u Zadru

Odpisom visoke kr. zem. vlade od 26. svibnja 1902. Br. 38712 zabranjeno je kazališnoj upravi davati slobodne ulaznice drugim, osim dnevnim listovima i belet. listovima koji u Zagrebu izlaze.

U Zagrebu 12/XII 1904. Uprava kr. z. Kazališta

[46] Kazališni arhiv; spisi br. 2457 i 2352.

[47] U arhivu Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU čuva se i brzojav: Br. 166 Split: *»Brzojavka / Kazalištu Zagreb / »Sudjelujemo u gubitku Mihajla Markovića zaslužnog propagatora kazališne umjetnosti, napose u Dalmaciji i u Zadru. / Narodno kazalište — Zadar.«*

Prilog br. 2.

Kazališni arhiv, Spisi br. 5783.

HRVATSKO DILETANTSKO POZORIŠNO DRUŠTVO — ZADAR

Br. 87/14. Zadar, dne 14. travnja 1914.

Uglednoj Upravi
Kr. Zem. kazališta u
Zagrebu

Naše pozorišno društvo kani 30. travnja prikazivati Kumičićevu dramu Petar Zrinski.

Ovo je prvi put, da se u Zadru na vlastite noge ozbiljno osovilo stalno pozorišno društvo, koje bi imalo da utre put hrv. kazalištu u Zadru, koje će se doskora i sagraditi. Za ovu nam predstavu manjkaju odijela glavnijih lica, pa Vas najuljudnije molimo da nam ih posudite, makar i starija iz Vaše garderobe.

Prilažemo Vam preporuku g. zastupnika J. Biankina, koji također jamči za ozbiljnu akciju vrlo nužnu u našem otuđenom Zadru. Razumije se da preuzimamo potpunu odgovornost za sve, kao i za troškove za prevoz.

Nadamo se, da ćete ovu patriotsku akciju i činom odobriti, pa očekujemo željeno, zahvaljujući unaprijed.

Sa osobitim poštovanjem

Predsjednik: G. Pilić — Tajnik: J. Matošić

Pečat:
HRVATSKO
DILET-POZORIŠTNO
DRUŠTVO
ZADAR

Na kraju ovog dopisa nalazi se slijedeći tekst:

I sa svoje strane
najtoplije preporučujemo

za:

predsjednik: Andrej Klančić — tajnik: A. Dudaš

Pečat:
HRVATSKI
AKADEMIČKI KLUB
U ZADRU

Uz dopis priložena je posjetnica Jurja Biankinija s ovim tekstom:

Zadar, 10/4. 14. U korist umjetničke hrvatske misli, uslobodjujem se Toj slavnoj Upravi preporučiti molbu Akademskog i Diletantskog Kluba u Zadru.

Odličnim poštovanjem

J. Biankini

Prilog br. 3.

Kaz. arhiv, Spisi br. 1821

Molba »Narodnog lista« (Jurja Biankinija i Vinka Kisića) Kr. zem. vladi u Zgb. za potporu Markovićevoj putujućoj kaz. družini.

Presvietli Gospodine!

Pošto nam je poznato, da baš ovih dana ima da se riješi tamo pitanje o potpori sl. hrvatske vlade za jedno pokrajinsko putujuće kazališno društvo, dozvolite, da Vam preporučimo u tu svrhu vrijednu družinu gosp. Mihajla Markovića, dugogodišnjeg člana hrv. zem. kazališta u Zagrebu i Kralj. srpskog narodnog pozorišta u Beogradu. Ova družina sada gostuje u Zadru.

Vidjeli smo više naših putujućih družina, ali ni jedna — ni obzirom na umjetničku spremu ni obzirom na solidan privatni život — ne može da se ogleda sa Markovićevom. Dovoljna je činjenica, da i prvi umjetnici zagrebačkog kazališta rado gostuju s njegovim društvom. Mi smo onomada imali sreće da se naužijemo umjetnosti jedne Strozzijeve, a eto sad će nam doći druga zvijezda hrv. pozornice Ljerka pl. Šramova.

Hvalevrijedna je odluka sl. hrvatske vlade, da se stalnom dotacijom podupre jedno putujuće društvo, koje će na taj način moći da poboljša svoje elemente i da savjesno vrši uzvišenu zadaću kulturnog odgajanja u našem narodu. Tim će sl. hrvatska vlada osobito zadužiti Dalmaciju, koja je još i danas na primorju pod jakim uplivom talijanske kulture. Nema mjesta na moru, u koje ne zabasa kakova družba talijanskih istriona, što dakako, na žalost, ostavlja dubokih tragova u našem javnom i obiteljskom životu.

Boravak Markovićeve družine u Zadru, gdje su talijanske tradicije još u svoj snazi, za nas je bio od najveće važnosti. Mi smo ovdje doživjeli jednu kulturnu pobjedu. Probili smo led i dokazali mnogim našim skepticima, koje je odgojila tal. knjiga, da naša umjetnost nije na tako niskom stepenu, kako su ju oni zamišljali, već naprotiv, da se ona može ogledati, i to uspješno ogledati, sa talijanskom.

Presvijetli Gospodine! Ne zamjerite što Vam ovim pismom otesmo nešto dragocijena vremena. Mislili smo, da je ovo naša rodoljubna dužnost.

Primite ovom prigodom iskren izraz našeg najdubljeg poštovanja.
Zadar, 14. ožujka 1907.

Za ured. »Narodnog lista«
Juraj Biankini
Vinko Kisić

Odgovor Kralj. hrvatsko-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove:

Predmet: »Narodni list« u Zadru; molba za potporu putujućoj kazališnoj družini Mihajla Markovića.

Uredništvu »Narodnog lista« u Zadru

pod 1. vraća se gornja molba kao neuvažena i to s razloga, što se iz proračuna Kraljevina Hrvatske i Slavonije nigda neće moći podupirati sve putujuće kazališne družine, nego je nasuprot intencija ove Kr. zem. vlade da u sporazumu i uz sudjelovanje nekih hrvatskih gradova osnuje stalno pokrajinsko kazalište, u kojega korist će se opredijeljena subvencija primijeniti.

Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada prihvaća ipak ovu priliku, da dade izražaja svom mišljenju, da bi se briga oko napretka našeg jezika i naše narodne umjetnosti imala razmjerno podijeliti na sve zemlje, u kojima obitava naš živalj.

Na drugoj strani:

Kr. zem. vlada. Odjel za unutarnje poslove
Pr. 17. III. 1907. Broj: 017204

Pošto je putujućem Markovićevu društvu potpora jednom podijeljena ovog ljeta

među spise

U Zagrebu, 30. X. 1907.

(potpisi nečitki)

THE FIRST CROATIAN THEATRE SEASON IN ZADAR IN 1907

(To the Problem of the Theatre-History of Zadar

S u m m a r y

Owing to the political and cultural situtation and life of the Croats in Zadar, the Croatian drama in this town was on a relative low artistic level at this time. The administrative and political power was at the time held by the Italian minority and the autonomists, which being vernacular Croats comitted to the Italian culture suppressing all cultural and political incentives of the Croat majority. This general situation also reflectend on the theatre. The city's theatre »Teatro Verdi«, was held by autonomists, so never a Croat word was spoken on this stage, even the hospitality to the leading Croat theater and opera — the one from Zagreb (Hrvatsko narodno kazalište) was turned down by this theatre.

But the Croats still struggled for their national culture in Zadar. So their organized a number of amateurish section, as this of the »Croat Lecture Room« (Hrvatska čitaonica) and the »Croat Falcon« (Hrvatski sokol). These regularly invited Croatian or Serbian amateurish troops. The shows were held in the large rooms of several assotiations, lecture rooms, and even hotels. The artistic level was different. But it was higrly important for the Croats in Zadar to listen their own language fromt the stage, there is the main importance of these starring engagements of the amateurish troops.

In 1907 an artistic high ranking troops lead by Mihajlo Marković comes to Zadar. The Italians disliked it and made difficulties, there were even insults and assaults by the Italian mobs. Notwithstanding to these facts this troop could hold an theatre season in Zadar. The room could of course not be given, so the acts were given in the small and non-suitable room of Battara.

There was an anormous interest of the public. There were also starring engagement of the best Croatian actors from Zagreb — the marquise Marija Ružička-Strozzi and Ljerka pl. Šram, which appeared on the stage under an applause as never before. These were the circumstances met by the troops of Marković, which held the first Croat theatre season in Zadar. It was an important cultural, political and national fact, a battle was won in this Croat city, which stood under a particularcy strong foreign influence.